

OLÁH ANDRÁS

Gálfalvi György: Világszélen

Bookart, 2020

Az emlékek mi magunk vagyunk. Olykor tiszták, világosak, élesek. Máskor hiányosak, foltosak, elszürkülők, alig felidézhetőek vagy feledésbe merülők. „Nem igaz, hogy amit elfelejtünk, azt nem volt érdemes megjegyezni. Én pontosan emlékszem arra, hogy nagyon fontos dolgokat felejtettem el” – jegyzi meg kesernyős humorral Gálfalvi György, aki – mint azt az utóbbi években már megszokhattuk – ezúttal is emlékei közé invitálja az olvasót új könyvével.

Szíves vendéglátó, nagy rutinnal kalauzol. Nem most kezdte. „Barátaim korán észrevették, fokozottan hajlamos vagyok az emlékezésre. Szász János 1977-ben [...] tette közzé az Utunkban: »Gálfalvi Gyurka bajsza belelóg az emlékek borába«” – idézi az *Úr a tornácon* című jegyzetében.

Megtörténik, hogy elveszítjük az emlékeinket. Gálfalvi Györggyel is megesett. Egyszer a brassói állomáson elemelték az akatatóskáját – benne a naplójával, amit 1968 óta vezetett. Közel negyedszázadnyi kötődésnek kelt lába. Még szerencse, hogy más oldalról visszakapta. A hatezer oldalnyi szekus-dosszié, amelyet pár évvel ezelőtt kézbe vehetett, valamelyest kárpótolta. Persze más szemzőgből, egy furcsa és alattomos tükörből láttatva a régi történéseket. De a lényeg, hogy az emlékek felédhetnek.

S mindemellett mankóként ott vannak fél évszázad publikációi. Amikhez most is visszanyúl. Mert időszerűek. Még mindig.

Asztala köré gyűjti tehát az olvasóit, és mesél múltba tekintő révülettal. Megidézve azokat is, akik valóságosan is körülülték ezt az asztalt. Sokan elférünk. Biztonságban vagyunk. Pedig már a szekus őrtorony sincs meg, amely a város legbiztonságosabb kertjévé tette a Gálfalvi-telket.

Jelen kötete riportok, esszék, naplójegyzetek gyűjteménye.

Az első százötven oldal írásai a hatvanas-hetvenes évek sajátos világát idézik fel. Szociografikus felütésű riportok ezek, legelső könyvének (*Szülőföldön, világszélen*) darabjai. A mostani kötet cím is ide nyúlik vissza, a hangsúlyt a második szóra áthelyezve. *Világszélen*.

Az oknyomozó riporter alaposágával járta körül a témáit a szerző – mint kiderül, többször is

visszatérve szemlélődött, vizsgálódott a helyszíneken. Világtól elzárt kis falvak (Nyárádselye, Szamosdara, Rónaszék, Görgényüvegcsúr, Jobbágytelke) nyomorúságos helyzetét, gondjait, kikapaszkodási törekvéseit térképezte föl.

Az utak hiánya, az iskoláztatás nehézségei, a munkalehetőségek szerény volta mellett néhol természeti katasztrófa is (az 1970-es árvíz) súlyosbította a helyzetet. A fiatal újságíró nem szépíti a dolgokat, kendőzetlenül papírra veti, hogyan packázik a hatalom az életben maradásért vagy a minőségibb életért küzdő kistelepülésekkel. De rögzíti az ott tapasztalt visszasságokat is. Például a határmenti zsákfalú, Szamosdara abszurd belső világát, az alacsony iskolázottsági szintet, az iskolakerülőket, a fiatalon teherbe eső lányokat, a szófogatlan gyermekeket az itatókúti vödörhöz kötő iskolaigazgatót, az árvízkárosultaknak gyűjtött adományokat pénzért osztó mihaszna senkiházikat.

Jövőtenséget látunk, amikor arról olvasunk, hogy csak a kocsma bevétele számottevő, hogy az iskola tanári kara évről évre cserélődő, képesítés nélküli pedagógusokból áll, hogy a megyei döntéshozók a falunak ítélt utcaköveket is másik településre szállíttatják, s hogy milyen csekély könyvmennyiséggel rendelkezik a könyvtár.

Ugyanakkor szinte mindenhol megmutatkoznak az élni akarás jelei: az összefogás, a tenni akarárs. Bezárt a sóbánya? Akkor építsük a jövőt a bányából fakadó gyógyhatású vízre! Bezárt az üvegfüvő üzem? Akkor pótoljuk kőfaragással! Mindig merül fel új ötlet, és akad, aki élére áll a csapatnak, aki felvállalja az ütközéseket a megyei és térségi akarnokokkal, hogy megmaradjanak. S mint azt a fejezet címe is jelzi: minden negatív hatás ellenére *Itt vagyunk*. A látszólag apróságnak tűnő dolgok is kapaszkodást jelentenek. Ragyogó példa, amikor egy önálló könyvtárral nem rendelkező településen a lelkes tanítónő – ha már mást nem tehet – házhoz szállítja az érdeklődőknek az olvasmányokat.

A következő szakasz (*Indulat*) darabjait az alig visszafojtható érzelmi kitörés, a bosszúság és a tehetetlen düh köti össze. A történetek szereplői olyan személyek, akik cselekedeteik révén hamar a hatalom céltáblájává váltak.

A kolozsvári Székely Ferenc és a kovásznai Fábián Ernő története egy töről fakad. Mindketten sikeres (és elismert, sőt kitüntetett) intézményvezetők, ám valakinek a szemében szállának bizonyulnak, és leváltják őket. Gálfalvi nyomban melléjük áll, és nem csupán a nyilvánosság elé tárja a problémát, hanem a cikkek címében megfogalmazott kérdéssel (*Miért váltják le...?*) a döntéshozók felelősségét (felelőtlenségét) hangsúlyozza. Az adott kor viszonyait tekintve ez igen bátor kiállítás.

A fejezet két, Kézdivásárhelyhez kötődő írása eltérő motívumokból táplálkozik. A kerékpárral, gyalog vagy autóstoppal vilájáróvá váló Jakabos Ödön története inkább csak példa, hogy egy autószerelőből lett vasúti forgalmista is álmodhat nagyot, csupán akarat és elszántság kell hozzá. 1969-ben írta a szerző az első cikkét a szellemi szomjúságára ráébredő, és azt nyelvtanulással és világlátással csillapítani próbáló fiatalemberéről, akinek valóban sietnie kellett, hogy pótolja a korábban elpazarolt időt, mert mindössze tíz év állt rendelkezésére, hogy terveit megvalósítsa. Szívszorító a történet záró epizódja: „Temetéséről végrendeletben intézkedett, a kopjafát jó előre megrendelte, a gyászjelentéshez a borítékokat saját kezűleg címezte meg. A temetésről hazaérve képeslapot kaptam tőle. Pár órával a halála előtt arról értesít, hiába igyekezett megrogzított belógósként a Mennyek Országába jutni: Szent Péter a fülénél fogva kiráncigálta a tolongásból, [...] hogy naplóját befejezze.”

Más szempontból tragikus és elszomorító az elöregedéséből újjáépülő „vargaváros” története. Egyik oldalon itt is jelen van a megmaradni akarás, a görcsös kapaszkodás és az ehhez társuló szellemi szomjúság, a másikon viszont megjelenik a brutalitás, az építkezéseken dolgozók öntörvényű és bicskanyitogató viselkedése (lopások, garázdálkodások, erőszakosságok), amelyek fölött a hatóságok szemet hunynak, s amely ellen egy türelmét vesztett helyi lakos saját hatáskörben próbálja megvédeni családját és tulajdonát. A kerítésen belül szögesdrótakadályt épít, amibe áramot vezet. A szerző minden oldalról körbejárja a témát, és világossá teszi, hogy a bekövetkezett tragédia nem egyetlen ember felelőssége.

A záró fejezet darabjai már a rendszerváltás után keletkezett írások. Mint azt a cím is sugallja (*Úr a tornácon*), a kezdeti öröm és lelkesedés, a gyökeres változásba vetett remény megcsappan, hiányérzete van, kétségek mardossák. Bár alapvetően jó kedélyű, az élet apró hozadékainak is örülni tudó egyéniség, aki

egészséges humorral küzdi le a legnehezebb akadályokat is, az utóbbi években sokat veszített illúzióiból. Némi iróniával idézi Székely Jánost, akivel végigvitt két évtizedet az Igaz Szó szerkesztőségében, s most belátja, hogy talán mégis igaz lehetett, amikor azt mondta: „sohasem lehetünk elég pesszimisták”.

S valóban, a rendszerváltás pillanatától azt érzeli, hogy „ismét alkalmunk van valamit elrontani”. Ki is fejtette ezt barátjának, Markó Bélának, aki reménykedve jelentette ki 1989-ben: „mától más világ lesz”, hogy „ne áltassuk magunkat, nem lesz más világ”. Mert akkor már érezte, hogy „a világ szerkezete megváltoztatható, de törvényei nem”.

S valóban, az itt egybegyűjtött írások mindegyike egy fájdalmas sóhaj. A *Koldusének* címet viselő naplójegyzetekben döbbenetesen ismeri fel, hogyan válik idegenné az RMDSZ-ben, amelynek alapítója volt, a *Profán diagnózis*ban egy román értelmiségivel folytatott párbeszéd emlékeit villantja fel, amelyből kiderül, mennyire esélytelen nézeteik közelítése. Az egykori verőlegény naponta a szemébe vigyorog, miközben barátai egymást hazaárulózzák. A szekusdossziékból pedig kiderül, hogy olyanok is jelentettek róla, akiket maximálisan a bizalmába fogadott, akikért mindent képes lett volna kockára tenni. Kifordult a világ.

Ezzel a kötetel már nem a reménytelent akarja megvalósítani. Csak segíteni próbál a múlt példáival egy irányt tévesztett nemzedéknek. Miként azt a kötet záró írásában megfogalmazza: „...húsz évvel ezelőtt könnyebben eligazodtam a világban, mert átláthatóbbak voltak a helyzetek, az emberek közötti viszonyok, s jobban fel tudtam mérni, kitől mire számíthatok. Nem, nem kérem vissza az őrtornyomat. De emlékez-

ni szeretnék azokra, akikkel együtt éltem az őrtorny árnyékában, mert úgy látom, hogy elfeledték őket... Emlékezni szeretnék azokra, akik életük szorításában ellehetetlenültek, elpusztultak, többnyire elpusztították magukat. Emlékezni szeretnék barátaimra, bajtársaimra, pajtásaimra, egykori vidám asztaltársaságaimra, akik testületileg odaátról nyújtják felém koccintásra poharukat, s ezúton is üzenem nekik: nemsokára jövök, fiúk. De addig nem mehetnek, amíg belső utasításra tollba

nem mondom magamnak legnagyobb titkomat, túlélő társaim legnagyobb titkát: mit fizettem, mit fizettünk, mivel fizettünk azért, hogy másokkal ellentétben megúsztuk az életünket. Azt az egyetlen életet, amelyet inkább átélni kellett volna...” (*Adjátok vissza az őrtornyomat. Vagy talán mégse...*)

Összegzésül a kötetet szerkesztő Markó Béla véleményét idézem: „Nem elég azzal jellemezni

Gálfalvi György életművét, hogy hatalmas erénye a szókimondás abban a korban is, amikor nemhogy a válaszokat, még a kérdéseket is kockázatos volt megfogalmazni. Minderről beszélni kell, de alapjában véve művei természetesen nem ettől maradandóak, hanem amitől minden jelentős irodalmi alkotás: metafora- vagy szimbólumteremtő képességnek nevezném. Metaforái, amelyek egy-egy kérdő vagy felszólító mondatban is megfogalmazódnak, ma már részei az irodalmi köztudatnak [...] Egy-egy ilyen kép már nemcsak az övé, hanem mindannyiunké.”

Gálfalvi György helyzetjelentései a mindannyiunkéi. Igényes valóságírodalom ez, amely étellel kínálja a szomszédhozót. Egyetlen ponton vitakoznék csak a szerzővel, aki a kötet nyitó írásában Balázs Imre festőművész róla készített portréja okán a következőket írja: „azt rajzolta meg, akinek tudom magam: a vesztes embert, aki tehetetlenségre ítéltett, pedig a cselekvés volt a lételeme”. Készséggel aláírom, hogy a cselekvés Gálfalvi lételeme, azt azonban nem hinném, hogy tehetetlenségre ítéltett és vesztes ember. A könyvei – egész életműve – ennek az ellenkezőjét igazolják.

KIPKE ÁGNES (1986) Budapest

KIPKE ÁGNES

Hegedűs Imre János: Székelyek, atyámfiak

Magyar Napló, 2019

Hegedűs Imre János kötete székely tabló a nagyvilágból: a Csíkdánfalva, Kisalmás, Gyergyóditró jelölte világhírességből Bukarest és a Duna-delta, Budapest és a Dunántúl, Bécs, München és New York irányába szétrajzolt vagy otthon maradt „atyámfiak” történetei a Ceaușescu-érától a tabletorkozsakai sokféle sorsélményt és életutat helyeznek egymás mellé. S ha nem is teljességgel, egyfajta mérleg megvonásával azért kecsegtetnek: hogyan állnak hát egy százéves (sőt) kisebbség megmaradásának esélyei. Nincs meglepetés: rosszul.

Ezek a modern székely „félmesék” nemcsak a góbészkodás csapdáját kerülnek el, de legjobb pillanataikban a világ megbonyolódásával is szenvelgés nélkül tudnak szembenézni. A Bukarestbe kerülő cselédlánynak nemcsak azt kell megtanulnia, a háziaknál „mikor van *domnu-doamna* nap vagy *tovaris-tovaras* nap”, de otthoni és itteni barátnői csevegését hallgatva már-már szociografikus pontossággal válik nyilvánvalóvá a közösség normarendszerének, tehát az egyén igazodási pontjainak átalakulása. S ha a „magyarrrrringyó” csábítja el a férjemet, akkor „olyan románt nevelek a lányomból, térden csúszik előtte a fél világ” – a nemzeti(ségi) sorskérdések millió személyes élethelyzet és egyéni döntés nyomán alakulnak. A *Székelyek, atyámfiak* – a címben felvállalt testvéri közösség jegyében – egyfelől megérteni véli szereplői személyes sorsválasztásait; másfelől éles fájdalommal veszi tudomásul, hogy a felvillantott sorsok összesített mér-

lege az identitás és a név, az anyanyelv, a család, az életforma, de sokszor az emberi tartás, a hagyományos erkölcs veszélyeztetettsége, meg(nem)tartása felé is billen – amit az utolsó előtti szöveg esszéisztikus fiktív levele, a vegyes házasság kapcsán tollat ragadó női beszélő szabadon titulálhat a világ „Nagy Romlásának”.

A hanyatlásnarratívák előfeltételeként a történetek mindegyike valamiféle őseredeti, többnyire elég sematikus ábrázolt családi-mikrovilágbeli idillből vagy annak emlékezetéből indul – ezt a paradicsomi állapotot bontja meg (a szembeállítás logikája alapján evidensen gonosz) külső világ sokszor kifejtetlen kényszere. „Ezt a szép, boldog életet zavarta meg a válság. Jóskának mukahelyet kellett keresni, ha nem akarta, hogy éhezzen a családja” – népmeseien fekete-fehér expozíciók ezek.

Pedig szívszorítóan hatásos, amikor az idill ott jelenik meg, ahol kikezdetetlen hitele lehet: a tízéves kislány, a Simonffy Eszterből lett Estera Simeon fejében, aki a felnőttek rideg valóságában, két egyaránt riasztóan erőszakos(an közvetített) kultúra között hanyódva egy képzeletbeli, csodálatos apával és a panel-lakás erkélyén fészkelő madarakkal népesíti be magányos világát. „Kedvenc állata, a galamb románul porumbel, s azon igencsak csodálkozott, és szomorú lett, hogy nincs igazi román neve a gerlének, azt mondják neki, porumbel gulerat, vagyis galléros galamb, de a gallér magyar szó, Eszter úgy érezte, becsapták őt, és meglopták Puiut, a román madarat.”

A kötet műfajjelölő alcímével ellentétben a szövegek nem kimondottan novellák: lassan kifejlődő, rengeteg mellékszereplőt mozgató cselekményükre inkább a régivágású elbeszélés kategóriája illik. Hiszen narrátoruk fő ambíciója értékválasztásokat, életformákat, ezek átalakulásait ábrázolni, s ehhez egyfelől hosszabb cselekményidőre, másfelől majdnem mindig a származási világ (ál)idillikus kontrasztjára van szüksége – ennek ára pedig az egymáshoz fércelt „referenciasorsok” szervetlensége, a sűrítés erejéről való lemondás lesz.

Az elkallódás útjai ráadásul, minden részvét dacára is, markánsan, sztereotip módon üres sorsokig vezetnek: az egy-két-három sematikus motívum ismétléséből felépülő „új életek” néhol már-már önmaguk paródiájaként hatnak, mint a *Godzilla*, a *Tözsdecá-pák* és a Wall Street fényes tőkű bikaszobrának közheleyleiből felépített bróker alakjában. A sorsalakulás-elbeszélések egy része pedig értelem- és életszerűen nyitva marad; ennek az eldöntetlen vagy épp eldöntött, végső otthontalanságnak képe a kamionos-lét éppúgy, mint a vendégmunkás Teréz (minden) reggele a Kaiser-Ebersdorfba tartó 71-es villamoson: útközben, sehol. Ahogy nyilván csak metaforikusan érthetjük a hiperbolikus mottót is: „Újsághír: »A kamionsofőrök száma a Földön egymilliárd.«” Igen, ez a kötet tud róla, hogy székelei sorsában így-amúgy millió kurd, török, szír és albán osztozik.

A sokszor túlságosan is az érzelmeinkre apelláló elbeszélő e kezdő- és végpontok közötti utat szövegenként eltérő alapossgal dolgozza ki. Bár többnyire a hagyományosan mindentudó pozícióba helyezkedik, az abortusztilalom idején teherbe esett cselédlány történetében például épp a legfontosabb pillanatban vált külső nézőpontra: Böske gondolataiból több jut nekünk a szüzessége elvesztése vagy az ingvállakra hímtett virágminták kapcsán, mint hogy miféle belső küzdelem után hagyja ott újszülött gyermekét a kórházban. Vagy miféle küzdelem híján.

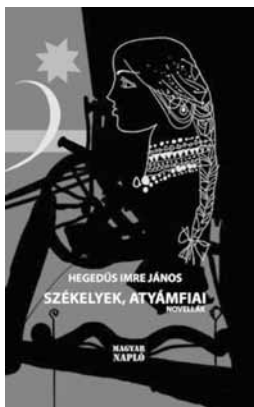
Mintha a gyökereitől, közösségétől elszakadó személyiség erodálódását akarnák példázni: ezekben a történetekben – minden elbeszélői empátia dacára – sok esetben nincs pszichológiai motiváció (hacsak a kisebbségi létből fakadó kisebbségi komplexust nem terjesztjük ki eleve mindenkire). Mert nincs döntés és nincs felelősségvállalás sem; hőseik evidenciaképp lökődnek bele a sorsukba, mint akik semmi mást nem is tehettek volna. Ahogy „Kamion Jóska” egyébként kivételes részletességgel kidolgozott bukásának történetében magyarázza: „sokat foglalkozott

ezzel a döntésével. Tisztában volt azzal, hogy betegség irányította, nem az akarat, a megsebzett vadak sorsát élte meg, vagy inkább az éjszakai pillangókat, amelyek belecsapódnak a lobogó tűzbe” – a metafora meghökkentő azonosítása révén visszacsatolva a sorsának fordulatát okozó-jelképező prostituált alakjához is. Ahogy Teréz pszichiáttere is szakmaiatlannul rövidre zárja a terápiát: „ez függőség, olyan, mint az alkohol vagy a kábítószer. A munka. [...] Még példát is említett a doktor, lassan-lassan olyan lesz az ember, mint a bányaló [...]. Ha felhozzák a felszínre, a fényre, megbolondul.”

Sok az elbukó hős ebben a kötetben, hiszen elbukni annyiféleképp lehet: a házasságtörő kamionos vagy a szekusnak álló egykori kisbajtár „népmeseileg” el is nyeri büntetését a tönkremenő házasság vagy az agyvérzés formájában. Az apja nézőpontjából ábrázolva a Pesten pultos lányként dolgozó Joli sorsa is bukás – „Megháborodott [...]? A város rontotta meg?” –, bár első levele szerint még (amúgy székelesen?) a gyrosszelő késsel védekezik molesztáló török főnöke ellen, s olvasóként később sem feltétlenül azonosulunk a rövidre vágott hajtól, a fekete kosztümtől vagy az anya sírköve kapcsán hozott döntésektől való apai idegenkedéssel. Sokkal kevésbé szerencsés, mikor az elbeszélő maga hirdeti ítéletet: „A strucc feje mélyre süllyedt a homokban. Ez garantálta Dénes Iván boldogságát. Az a néhány maroknyi homok. Elindult lefelé egy szűk zsilipen [...] a kellemes, kábító, öntudatlan mélységbe, ahol az euró már nem elpusztíthatatlan rovar, már nem svábbogár, hanem aranyrög.”

A kötet második felében a megmaradástörténetek kerülnek egymás mellé, amelyek azonban – a didaktikusan érzelmes, bár meglehetősen stílszerű: a hitehagyott lelkész didaktikus visszatérítését elbeszélő *A fénymadár* kivételével – mind problematizálják, idéző- vagy zárójelbe teszik a diadalt. Az egyetlen figura, akinek sértetlenül sikerül megőriznie hitét, identitását, életformáját, a Magyarországra „exportált” falubolondja, akit félkegyelmű Szent Ferencként jelenít meg a szövegek talán

legszebbike, az *Apokrif legenda...* – a mottójául választott *A Legyek Ura* idézettel élesen szembehelezkedve. *A Pogány menyasszonyok* történetében egy kiöregedőben lévő falu özvegyei lépnek egymással vadházasságra, hogy a hagyomány megszegésén keresztül őrizzék a hagyományt: az életformát és az életet. „Senki sem panaszkodott, senki nem jósolta a világ végét, inkább visszatértek a világ elejére.” Az *Édentől nyugatra* öregasz-

szonyának végrendeletével egy hét erejére sikerül hazacsálnia Amerikába szakadt unokaöccsét: építessen az emlékére fallal körülrzárt kertet, ember nélküli paradicsomot, „az elmúlás reménytelenségének és a megtartó erő kötelességtudatának, felelősségérzetének paradoxonjellegű jelképeként” (Luzsica István). Ezek a perspektívátlanul is eltökélt újrazkezdések, mégis-nekikezdések jelentik a kötet egyik legerősebb (és „legszekélyebb”?) vonulatát.

A kötetnyitó *Hangok, ritmusok* Balázsa a nyolcvanas évek egy szilveszter éjszakáján ládába szögelteti magát, hogy a tehervonat szállítmányaként Nyugatra jusson – a koporsó-metaphorika és a szö-

veget záró mondat, minden nyitottsága ellenére, nem sok jót ígér: „S a tehervonat dübörgött vele tovább a fekete semmibe.” Mégis, az ő figyelme, emlékei, álmái, amelyekkel a sötét teret kitölti, a magának felidézett versek, amelyek – egyelőre, a történet idejére legalábbis – megőrzik az ép eszét, a „Beültettem kiskertemet...” kezdetű népdaltól a „Sztálin neve a lendületünk, / az ő útján előre megyünk...” csasztuskájáig mintha arra emlékeztetnének már a kötet legelején: nem tudjuk, merre tartunk, kétséges, hogy érdemes-e, és (ha olvashatjuk ezt önreflexióként) a színvonal egyenletességére sincs garanciánk – de addig is mondani kell.

FARKAS GÁBOR

Böszörményi Zoltán: Soha véget nem érő szeretkezés

Előretolt Helyőrség, 2019

FARKAS GÁBOR (1977) Szigetszentmiklós

Böszörményi Zoltán eddigi líráját is intenzív személyesség jellemezte, és ahogy újabb kötetének címe sugallja, ez továbbra is meghatározó a költő verseiben. Ahogy azonban Varga Melinda is megjegyzi, ez a személyes alanyiség, a szerzői lét folytonos jelenléte a műben „sosem válik öncélúvá, elkerüli a terápiás jelleget, a bensőséges naplóinformáción túl az olvasó könnyedén kapcsolódik a fajsúlyos témákhoz – a költő nem zárja őt ki, ellenkezőleg, behívja a versbe” (Irodalmi Jelen, 2018/1).

A szerző első, *Örvényszárnyon* című verseskötete (Bukarest, 1979) óta eltelt negyven év feltételezheti a költői összegzés igényét. Mint azt többen megjegyezték Kányádi Sándor kilencvenes évekbeli könyveivel kapcsolatban, Böszörményi Zoltán is az életmű számvetés-korszakába érkezett, ha az évtizedeket vesszük alapul. De csak akkor, hiszen a *Soha véget nem érő szeretkezés* nemcsak címében, de hangnemében is friss örvénylést mutat (megjegyzem, ezt még a könyv borítója is alátámasztja a tengeren hánykolódó kishajóval és a mentőöv-alakzatba szerkesztett kötetcímmel). Ha azon kellene gondolkodnom, hogy a cím milyen kohéziós kapcsolata mutatható ki a teljes szövegtesttel, az lehetne a legegyszerűbb válasz, hogy a költészet, vagy még inkább maga az élet (pontosabban a létezés átélése) olyan az egyén számára, mint egy „soha véget nem érő szeretkezés”. Ahogy a nagyszerű színész, Robin Williams által alakított tanár úr mondja

diákjainak a kultikus *Holt költők társasága* című film huszonötödik percében: „Verseket nem azért írunk és olvasunk, mert menő. Azért írunk és olvasunk verseket, mert valamennyien az emberi fajhoz tartozunk, az emberi faj pedig tele van szenvedéllyel. Az orvostudomány, a jog, a közgazdaság..., ezek mind nemes dolgok, kellene a létfenntartáshoz, de a költészet, a szépség, a romantika, a szerelem: ezek azok, amikért érdemes élni.”

A kötet hatvannégy verset tartalmaz négy fejezetre bontva. Nem tudom, hogy mennyiben volt tudatos szerzői igény a költemények sorrendje, avagy mennyire dicséri a könyv szerkesztője, Varga Melinda gondosságát, de tény, hogy tematikus szempontból kitűnően megcímezhető és elhatárolható egymástól a négy fejezet. Nincsenek áthajlások, zökkenések, mondhatni, minden vers a helyén van. Az első, *Simogató* című ciklus versei a testek vonzalmát, a szenvedélyt állítják az olvasó fókuszába, azokat a pillanatokat, amikor „a forró éjszakán” (*A telihold szétnézett a szobámban*) „a sóhajok felett árkádok magasodnak”, és a „test zihál” (*Csak kezek és lábak és fejek...*). De e ciklus költeményei is rámutatnak, hogy önmagában a test szenvedélye csak véges intervallumban kielégítő, az egymásra vágyó lélek és szív kevesli „a testi szerelem / kelyhét”, nem éri be „a türelmetlen vágyakozással” (*Simogató*). Mindezt – a szerelem testi és lelki vonatkozását, tehát az én és a te egymásban történő elmerülé-

sét – szépen összefoglalja az első fejezet *Szürke nyári ég* című szonettje (a vers kitűnő példája annak is, hogy egy klasszikus szerelmes szonettnek lehet helye a kortárs magyar irodalomban). A négy strófa legmélyebb rétegei nem mutatják a párkapcsolatot reménytelenül romantikusnak, inkább olyannak látatják, amelyben olykor „lábadozik a szomorúság, / a félelem törékeny ágára ül”, és gyakran a „ború szánt, / de nem hervad a remény”.

A kötet második, *A költő trófeái* című fejezete a személyes élmények lírai reflexióiról a költészet individuális és közösségi szerepének „vizsgálatára” helyezi át a hangsúlyt. *A vers, A szó* vagy a címadó *Soha véget nem érő szeretkezés* című költeményekben a *vers* szó irodalomelméleti fogalomként funkcionál, amely a lét meghatározójává emelkedik, „hogyan belélegezhetővé váljék a valóság”, hogy tudatosuljon a befogadóban: „A vers nem az esztétika vetülete egy síkidomon, hanem / maga az esztétika, a mindig újjászülető forradalom. / A vers a Tér, melyben az Idő az anyaggal kézen fogva jár” (*A vers*).

Ha jól megfigyeljük, minden költő életművében, az egyes pályaszakaszokban, esetleg az adott szerző összes kötetében fellelhető egy-egy nagy valomásvers arról, hogyan szemléli az alkotói én önmagát, önmagán keresztül a közösséget, a történelmet stb. A *Soha véget nem érő szeretkezés* ciklusai közt ilyen *A vers nem lett osztályharcos* című költemény. Nemcsak azért, mert megfelelő terjedelmű ahhoz, hogy a „nagy” vers legyen, hanem azért is, mert életrajzi, művészetelméleti (esztétikai) és narrációs szempontból is összegző jellegű. A mű alaphelyzete, hogy a megszemélyesített *vers* fogalom a lírai alany manifesztációja, így az értő olvasó számára a cselekvő életrajzi szempontból mindvégig az alkotó egyén. Az első, zárójelbe tett versszak képei ilyen módon idézik meg a nyugati és a keleti világ felé (Párizs és Moszkva, Ady és Puskin) egyformán nyitott személyiséget, aki a kommunista diktatúrákra jellemző osztályharcot, illetve az abban művészként aktív részvételt elutasítja. Mindez már a múlt, viszont a második strófától ábrázolt jelen sem fennköltebb, „pedig tele vannak áruval a boltok / tele minden jóval / a fél világ mint egykoron / most is koplal”. A vers folytatásában pedig felmerül a kérdés, mi a szerepe ebben a jelenben az esztétikának, a nyelvnek, mikor „senki sem éhes a szóra, / de kívánja a kimondhatatlant”, és „korcs időt szül a pillanat”? A választ a műben kétszer ismételt önmegszólító parancs („beszélj a

semmiről”) és a válasz helyett háromszor feltett költői kérdés jelenti („vers / látod a jövőt?”). Nincs tehát bátorító feloldozás az én számára, inkább csak bele-törődés és kétség. A könyv második fejezetének végén mintha mégis megcsillanna az önfeloldozás a nemzeti identitástudat megfogalmazásával a *Mint aki nem fut mindhiába* című versben: „Tízmillió magyar szívét itthon, / hárommilliót az elszakított országrészekben, / kétmillió kivándorolt magyar szívét / őrizem a szívemben.” Ez hát az alkotó lehetősége a jelenkorban, hogy – Heidegger szavaival – „költőien lakozni” tudjon, hogy versében egy nemzet éljen.

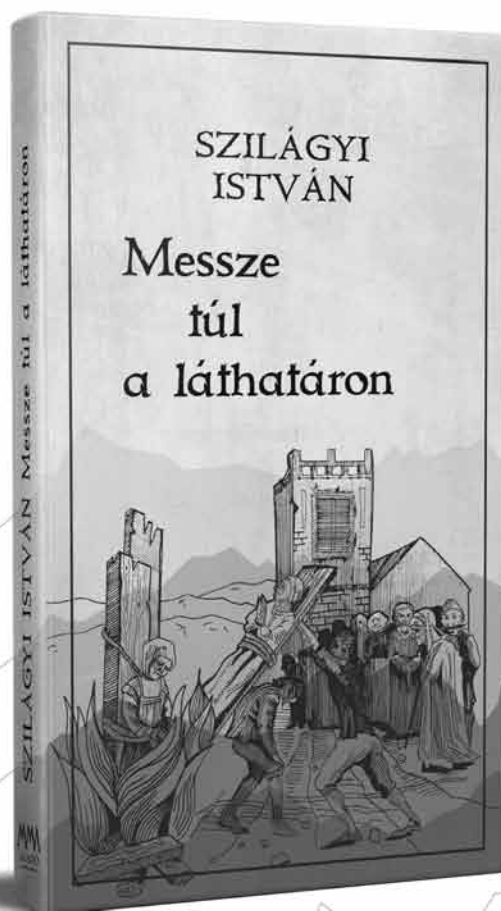
A kötet harmadik, *Nem ugatnak a napkuttyák* című fejezete tárgyiasabb ciklus. Az önmegszólító *A fák lelkiismerete* költeményben „a deresedő / felborzolt hajú világ” áll szemben a fák égbe kapaszkodó lelkiismeretével, míg az *Eszmében* az egyén, az esztétikum lehetőségei állnak párhuzamban „a tenger felett vonuló felhők” látványával, rámutatva az alkotói jelenlét rejtélyére a létrejött műalkotásban: „A szimbólum esendő evidencia, / benne tükröződik / a mozgás, az erő, / és maga a kijelentés, / amelyben én vagyok a rejtély.”

A záró fejezet egyértelműen visszatekintés emlékekre, alkotótársakra. Már címe is erre utal (*Idő-karmester*), de méginkább az a tény, hogy a fejezet költeményei konkrétan „megszólítanak” elhunyt művészeket. Olvashatunk verset Kertész Imre, Csoóri Sándor, Esterházy Péter, Bodor Pál, Kocsis Zoltán és Kilin Sándor emlékére. Ezek közül talán a legintenzívebb képeket felsorakoztató *Jeligék a halhatatlanságnak – Esterházy Péter temetésének napján, 2016. augusztus 2-án* írt költeményt emelem ki, amelyből kiderül, hogy lélek, alkotó ember és esztétikai érték egységet alkot, és „nem állít az elmerülő szavaknak katedrális”, mert ugyan nem lehet „meggyónni a meggyónhatatlant”, az alkotásban mégis „lobognak a nyár tüzei, a feltámadásé”.

„A narráció jelen idejűsége különös jelentéssel bír: a helyzet múlt- és jövőnélküli, s a megállított idő feloldódik a tér mindent eldöntő, sorsszerű dimenzióiban” – állapítja meg Hegyi Pál Bőszörményi Zoltán korábbi, *Kényszerleszállás Shannonban* című kötetével kapcsolatban (Irodalmi Jelen, 2018/4). Ugyanez igaz azonban a szerző *Soha véget nem érő szeretkezés* című kötetének verseire is, miszerint bennük a tér és az idő megélt és tényleges halmozai a költői én reflexióihoz igazodnak, és általa, benne léteznek tovább, így avatják e létélmény befogadójává a mindenkori olvasót.

A kuruc „zajdulás”
végnapjait és a harminc
évvel későbbi
eseményeket bámulatos
érzéssel megidéző
Szilágyi képes egyetemes
szinten megfogalmazni
az önmagával számot
vető ember tragikumát

MMA
KIADÓ

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

www.mmakiado.hu

Szilágyi István • **Messze túl a láthatáron**

Megrendelhető az **mmakiado.hu**

vagy a **bookline.hu** weboldalon!

MMA Kiadó, 2020. • 512 oldal, 4800 Ft